

Олена СТЕПАНЧЕНКО,  
учитель  
СЗШ № 275 м. Києва

## «МИ НЕ СХИЛИЛИ СОНЯЧНЕ ЗНАМЕНО...»

Літературно-музична композиція, присвячена героям Крут

Мета: розширити знання про трагічні події січня 1918 р. під Крутами; виховувати в учнів почуття патріотизму, повагу до історичного минулого українського народу, до борців за національну незалежність нашої Батьківщини.

Обладнання: тематична добірка книжок, ілюстрації, аудіозаписи пісень.

Учитель. Цей вечір ми присвячуємо загиблим під Крутами героям, що свої молоді життя віддали в боротьбі за волю України. Їхній подвиг навечно залишиться в історії як символ національної честі, відданості рідному народові. Запалімо свічку і хвилиною мовчання вшануємо їхню пам'ять.

*Звучить пісня «Юним» Володимира Скоробського.*

Історія – книга народів,  
І кожен записаний в ній,  
І ті, що жертовно, у згоді  
Покрили під Крутами сніг.

Безвусії юні герої  
Вступили в нерівний двобій.  
Мов триста спартанців, собою  
Закрили крутянський прохід.

А в Києві дзвони в тривозі  
І київські лики святі  
За тих, що в січневі морози  
Вступили під Крутами в бій.

А в небі ангельській хори,  
І київські лики святих  
Приймають безвусих героїв  
Й ведуть до Творця на поклін.

Виспівують «Слава Героям!»  
І Богу складають поклін.

Ведучий. Бій під Крутами – це героїчна й водночас трагічна сторінка нашої історії. Тоді загинув цілий студентський курінь, триста юнаків – цвіт української молоді. У січні 1918 року на Київ пішли більшовицькі війська під командуванням колишнього царського підполковника Муравйова. Проти стояти червоному натискові було нікому, бо Центральна Рада не мала своєї регулярної армії. Тож у цей час смертельної для молоді української держави небезпеки на її захист стала патріотична юнь.

Декламатор.

### «Богатирський епос»

Їдуть у закутні Крути  
Жваві юнацькі сотні;  
Шляхом чернігівським чути  
Лунко бувають пісні.  
В співі бадьорім ожила  
Слава борців золота –  
Віра, Надія і Сила;  
Пісня – присяга свята.

М.Оверкович

### Крути

Мир тобі, земле кохана,  
Страднице в долі терпкій!  
Станем тепер, хоч не рано,  
Ми на сторожі чуткій.

Будемо битись віднині  
З ворогом вдень і вночі;  
В Крутах, на брамі Вкраїни,  
В бою освятим мечі.

Жертва кривава не згасне  
В тихому Храмі Терпінь;  
Сяйвом засвітиться ясным  
Вбитих безсмертна тинь...

М.Оверкович

Ведуча. Бій під Крутами став символом жертовності, юначого лицарства. Ось спогад очевидця: «П'ять годин безперестанку студентський курінь стримував червоні лави, сам будучи під градом куль і гранат... Московські багнети безжално кололи груди юнаків, їхні голови розбивали прикладами рушниць, добивали поранених. Бій скінчився. Жодного полоненого ворог не взяв». І це при тому, що муравйовців було вдесьтеро більше й озброєні вони були незрівнянно краще.

Декламатор.

### Крути

Ще юнаки, ще майже діти,  
А навкрути і смерть, і кров.  
«На порох стерти, перебити!» –  
Іде на Київ Муравйов.  
Полків його не зупинити,  
Та рано тішається кати:  
Коли стають до зброї діти,  
Народ цей – не перемоги!

М.Луків

Ведучий. Крути – це великий етап великої боротьби українського народу за визволення, це Голгофа українського студентства, української молоді.

*Звучить «Балада про Крути» П.Дворського на слова М.Бакая.*

То не чорне гайвороння над степом кружляє –  
Дика орда Муравйова грізно наступає.  
Щоб ворога зупинити, на станцію Крути  
Відправились добровольці – молоді рекрути.

Приспів:  
Славних хлопців-добровольців зібралось триста,  
А дорога, наче доля, коротка, терниста.  
Ой ви, Крути, ой ви, Крути, заступіть собою,  
Бо пролетиться кров юнача цілою рікою.

Зима снігом замітає, січуть скоростріли,  
Щоб ворога зупинити, не вистачить сили.  
Вже набої закінчились, а довкола поле,  
Піднялися і в атаку кинулись соколи.

Приспів:

Славних хлопців-добровольців підвелось триста,  
А дорога, наче доля, коротка, терниста.  
Ой ви, Крути, ой ви, Крути, заступіть собою,  
Пролилася кров юнача цілою рікою.

Не вернуться вже ніколи до рідної хати,  
Не зустріне, не пригорне заплакана мати.  
Постріляні, порубані, але незборимі  
Зосталися тут лежати сини України.

Приспів:

Славних хлопців-добровольців загинуло триста,  
Бо така вже їхня доля – коротка, терниста.  
Ой ви, Крути, ой ви, Крути, біль мого народу,  
Віддали життя герої за нашу свободу.

Ведуча. Найтрагічніші моменти бою під Крутами описав його учасник – поручник армії УНР Михайлик: «Мені видно було чорні густі лави матросів, що пішли в наступ. Застрочили скоростріли, рушниці. Видно було, як падали у сніг чорні постаті матросів, але просувалися вони все ближче й ближче. У нас уже було багато поранених і сотня відходила до окопів. Тут були розміщені всі наші сили, які чекали рішучого моменту. А він уже наближався. Густі лави сірих і чорних постатей ішли на весь зріст. З окопів застрочили сорок наших скорострілів і рушниці трьох сотень юнаків та студентського куреня. Падали чорні постаті, за ними йшли нові, знову падали, і знову йшли одні за одними чорні й сірі лави. Наші окопи, станція й потяги засипалися ворожими кулями, але ми трималися міцно. Посилали по набої до потягів за півтори версти, вистрілювали їх і знову посилали. Але грізні вістки: «немає набоїв», «псуються скоростріли» – пролетіли по окопах, а тут чорні постаті зникли, почувся крики «ура», «слава», і все перемішалось. Стріляли один в одного. Обливалися кров'ю багнетти. Вдсятеро більше ворогів. Вони й перемогли...»

Декламатор.

- А де, Україно, твоя буйна юність?
- На станції Крути...
- А де, Україно, твоя вічна слава?
- На станції Крути...
- Потрапила юність до темної ями,
- Похована разом із захисниками...

*В.Демченко*

Ведучий. З числа загиблих та розстріляних студентів і гімназистів відомі прізвища лише двадцять. Це студенти Українського Народного університету Олександр Шерстюк, Ісидор Пурик, Борзенко-Конончук, Головащук, Чижов, Сірик, Омельченко (сотник); студенти Київського університету Св. Володимира Олександр Попович, Володимир Шульгин, Микола Лизогуб, Божко-Божинський, Дмитренко, Андрій; гімназисти 2-ї Кирило-Мефодіївської гімназії Андрій Соколовський, Євген Тернавський, Володимир Гнаткевич, Григорій Пінський, Іван Сорокевич, Павло Кольченко (прапорщик), Микола Ганкевич.

Декламатор.

**Крути**

У Кругах на варті Державної Волі  
Зі зброєю в твердій руці  
Впали хоробро на чесному полі  
Вірні Січові Стрільці.

При брамі Вітчизни на вірній сторожі  
Між рідних гаїв і ланів  
Груди розбили їм леза ворожі,  
Зжер їх наїзника гнів.

І тут на межі з стороною північною  
На гордість і честь покоління  
Знялася славою й пам'яттю вічною  
Їх непоборная тінь...

*М.Оверкович*

*Звучить «Балада про Крути» на слова М.Шуевича.*

Під Крутами збратались  
Ми, юні, молоді,  
І волю гартували  
У битві нелегкій.

На нас ішла навала  
Ординців злих, чужих,  
Земля кругом стогнала  
Від кроків їх тяжких.

Заграла в наших жилах  
Козацька мужня кров –  
І ми у бій вступили:  
Час зрілості прийшов.

Відважно захищали  
Ми рідний край святий,  
Чужинцям показали  
Характер свій стійкий.

За нами ж Україна  
Із Києвом була  
І кетягом калини  
Серед снігів цвіла.

За неї ми вмиралі,  
Ніхто не відступав,  
І січень в сірих хмарах  
У розпачі ридав.

Під Крутами від крові  
Зимовий ранок млів,  
В останню путь проводив  
Полеглих юнаків.

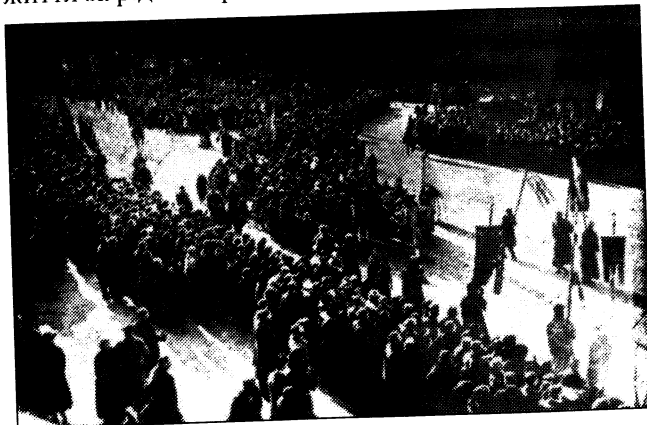
Трьохсот звияжців подвиг  
В серцях ми бережем.  
Він духом у народі  
Нескореним живе.

Ведуча. 9 лютого 1918 року Київ захопили червоногвардійські загони Муравйова та загони червоного козацтва Примакова. Розпочався кривавий терор. У перші два дні більшовицької окупації було знищено 15 тисяч мирних жителів. Стріляли в тих, хто говорив українською мовою, хто носив національне вбрання.

Ведучий. Через два тижні Київ звільнили від більшовиків, і кияни пішли розшукувати у крутянських снігах останки тіл юних героїв.

19 березня 1918 року відбувся велелюдний урочистий похорон загиблих юнаків, на який зійшлися кияни, численні делегації, урядовці, військовики.

Їх поховали у братській могилі на Аскольдовій горі над Дніпром, відкіля відкривається широкий краєвид на Чернігівщину, де вони поклали своє життя за рідний край.



З української газети 1918 року

Декламатор.

**Пам'яті тридцяти**  
На Аскольдовій могилі  
Поховали їх –  
Тридцять мучнів українців,  
Славних, молодих...

На Аскольдовій могилі  
Український цвіт! –  
По кривавій по дорозі  
Нам іти у світ.

На кого посміла знятись  
Зрадника рука? –  
Квітне сонце, грає вітер  
І Дніпро-ріка...

На кого завзявся Каїн?  
Боже, покарай! –  
Понад все вони любили  
Свій коханий край.

Вмерли в Новім Заповіті  
З славою святих. –  
На Аскольдовій могилі  
Поховали їх.

*П.Тичина*

Ведуча. Не багатьом із тих, хто безстрашно зустрів переважаючого ворога під Крутами і заступив йому шлях на Київ, удалося вижити. Один із них – Михайло Лавренко. Пережите він висловив у віршованому спогаді.

Декламатор.

### Крути

У думці – знову тліє – бій у Крутах...  
О, неповторний часе золотий!..  
Ми всі були зелені ще, як рута,  
Але в душі палав огонь святий.

І хоч навколо вир вогню шалено  
Стогнав, як грім, і жах смертельний ніс;  
Ми не схилили сонячне знамено  
І бій важкий не видавив нам сліз.

Ми перед світом свідчили потугу  
І довели, ми – лицарські сини,  
Хоч не змогли розбити люту хугу,  
Та ще раз вчули пахощі весни.

За ту невдачу, що зазнали Крути...  
Ні, не дарма пече серця наш гнів,  
За ті могили, навіть без хрестів,  
Що стогін їх щоночі й досі чути.

Хай виє знов зима поривом лютим...  
Та ми – дорогу знаєм до мети:  
Лицарство Крут! О, нам вас не забути.  
Ваш чуєм зов – невтомно далі йти!

*М.Лавренко*

Ведуча. Серед крутянського поля вивищується курган, насипаний за давнім звичаєм на честь героїв. На горі хрест та плита з написом: «Тут береже Україна вічний сон молодих своїх синів, які загинули в борні за її волю під Крутами 29 січня 1918 року». Біля підніжжя – таблички, на яких позначено міста: Рівне, Львів, Ужгород, Харків, Севастополь, Сімферополь, Івано-Франківськ, Кіровоград, Херсон, Київ, Донецьк, Дніпропетровськ, Херсон, Вінниця, Житомир, Полтава, Чернігів, Тернопіль, Чернівці, Миколаїв, Одеса... З усіх куточків України ідуть сюди люди, кладуть квіти, вшановують пам'ять юних лицарів, які полягли, захищаючи молоду Українську державу. Поїзди, проходячи мимо, у день загибелі патріотів стишують хід і тривожно сигналять...

Декламатор.

### Молитва

О, Боже наш добрий  
З високого неба!  
Молитву сьогодні  
Заносим до Тебе.  
За тих, що боролись  
При станції Крути  
За нашу Державу  
Із ворогом лютим,  
Що в битві цій впали  
В цю зиму криваву...  
Прийми їх до Себе!  
Прийми в Свою славу!  
А нам від цих Триста,  
О, Боже, благасм!  
Любові дай вчитись  
До рідного Краю!

*Леся Храплива*